

Буглай Н.
«ЕПОХА КВАСНЄВСЬКОГО» В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА (1995–2005 рр.). – Миколаїв: Ілюн, 2017. – 432 с.

Проголошення Україною євроінтеграційного курсу, прагнення нашої держави активізувати взаємини з Європейським Союзом та Організацією Північноатлантичного договору посилює необхідність вивчення й засвоєння успішного досвіду постсоціалістичної трансформації держав Центрально-Східної Європи. Особливе значення у цьому контексті має Республіка Польща, якій не лише вдалося повністю розпрощатися з комуністичним минулим, але й у рекордно короткий час приєднатися

до процесів європейської та євроатлантичної інтеграції, ставши їх повноправним членом і перетворитися фактично на провідника східної політики Європейського Союзу.

З огляду на це, актуальність комплексного дослідження процесу становлення й реалізації пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща в контексті її внутрішньополітичного розвитку та нового становища Центральноєвропейського регіону у загальноєвропейському та євроатлантичному просторі (а саме таку мету поставила перед собою авторка), не викликає сумнівів. Водночас проблематика зовнішньої політики Польщі впродовж 1995–2005 рр. поки що не знайшла належного висвітлення в українській історіографії. Тому зазначена тема має як науково-теоретичне, так і важливе практичне значення.

Монографія стала логічним продовженням розроблюваної Н.М.Буглай проблематики. Праця складається зі вступу, п'яти розділів (п'ятнадцяти параграфів) та загальних висновків, що послідовно й логічно розкривають переорієнтацію зовнішньої політики Польщі зі східного вектора на західний. Зміна парадигми дозволила постсоціалістичній країні успішно реалізувати ключові завдання зовнішньої політики, пов'язані з інтеграцією в європейські та євроатлантичні структури, а також вивести польсько-українські відносини на рівень стратегічного партнерства.

Перший розділ монографії присвячено характеристиці джерел, історіографії, а також теоретико-методологічному обґрунтуванню зазначеної проблематики. На особливу увагу заслуговує використана джерельна база, яку авторка поділила на декілька груп: неопубліковані архівні та опубліковані документи, довідково-енциклопедичні видання, статистичні матеріали, періодичні видання, офіційні заяви, промови, виступи, мемуари і спогади політиків, дипломатів та інших високопосадовців. На наш погляд, різноманітна й

багатопланова джерельна база дозволила авторці здійснити доволі успішну спробу комплексного дослідження зовнішньої політики Республіки Польща в період президентства А.Квасневського.

Вдалим уважаємо й поділ історіографії проблеми за країнознавчим та проблемно-тематичним підходами. Н.М.Буглай опрацювала та переосмислила дослідження українських, польських, інших зарубіжних (російських, білоруських, литовських, американських тощо) фахівців. У кожній із зазначених груп дослідниця проаналізувала загальнонаукові праці, головним предметом уваги яких стали глобальні трансформації на рубежі ХХ–ХХІ ст.; студії, в яких висвітлюються особливості та проблеми взаємовідносин Республіки Польща з НАТО, ЄС, окремими державами; видання, присвячені регіональному і транскордонному аспектам зовнішньої політики Польщі. Загалом список використаних джерел та літератури складає понад 800 позицій, серед яких найменування українською, польською, російською й англійською мовами.

У другому розділі – «Концептуальне та інституційно-правове підґрунтя зовнішньої політики Республіки Польща» – дослідниця звернулася до сформованих у минулому геополітичних парадигм, які суттєво вплинули на формування та розвиток зовнішньополітичної активності сучасної Польщі. У параграфі 2.1 авторка констатує, що основи геополітичної парадигми зовнішньої політики було закладено в період Польської Народної Республіки, коли держава, перебуваючи у сфері домінації Кремля, не могла здійснювати самостійну зовнішню політику. Проте у цей час сформувалася концепція авторів паризького часопису «Культура» Є.Гедройця та Ю.Мерошевського, ідейні основи якої стали головним дороговказом зовнішньополітичної активності Республіки Польща після здобуття справжньої державної незалежності.

Привертає увагу й розгорнута характеристика інституційного забезпечення міждержавної взаємодії Польщі (параграф 2.2). За обґрунтованим висновком дослідниці, «зовнішньополітичні успіхи, досягнуті офіційною Варшавою упродовж аналізованих 1995–2005 рр., значною мірою стали можливими завдяки злагодженій роботі вищих та на рівні регіонів органів державної влади, закордонних дипломатичних представництв, місій при міжнародних організаціях, а також зусиллями публічної дипломатії, представленої офіційними і неофіційними представниками Польщі та покликаної формувати позитивний імідж держави за кордоном, бажаним чином вплинути на органи влади держав світового співтовариства, керівництво міжнародних організацій» (с.124).

Третій параграф другого розділу присвячено оформленню нормативно-правового й інституційного забезпечення співробітництва Республіки Польща з Організацією Північноатлантичного договору та Євросоюзом за часів президентства А.Квасневського. Авторка детально проаналізувала міжнародні договори, документи внутрішнього походження та нормативно-правові акти у сфері європейської й євроатлантичної інтеграції Польщі. Зроблено висновки, що сукупність прийнятих нормативно-правових актів і діяльність створених політико-владних інститутів допомогли Польщі в

найкоротші строки й на максимально вигідних умовах успішно досягти поставленої мети – інтеграції в європейські та євроатлантичні структури.

У третьому розділі монографії – «Західний вектор зовнішньої політики Республіки Польща: пріоритетні напрями» – охарактеризовано головні напрями західного вектору зовнішньополітичної активності Варшави у визначений хронологічними рамками дослідження період. Основну увагу Н.М.Буглай зосередила на проблемах реалізації Польщею євроатлантичного вибору (параграф 3.1), справедливо зазначивши, що інтеграція до альянсу убезпечила країну від повторного потрапляння у сферу геополітичної домінації Кремля. Крім того, членство в НАТО можна вважати своєрідним «лакмусовим папірцем», який свідчить про відповідність держави західним стандартам, що є обов'язковою передумовою приєднання до Європейського Союзу. Розроблена періодизація інтеграції Польщі до НАТО дозволила авторці пояснити специфіку кожного етапу взаємодії з Організацією Північноатлантичного договору.

У параграфі 3.2 «Взаємини між Польщею та Європейським Союзом» зроблено обґрунтований висновок про те, що інтеграція до Євросоюзу забезпечила реалізацію Польщею цивілізаційного вибору, засвідчила належність держави до європейської цивілізації, а також прагнення постсоціалістичного польського суспільства жити у відповідності з європейськими цінностями. Окремо зазначається, що, на відміну від вступу до НАТО, сумнівів у доцільності якого не виникало у жодній з політичних сил та представників громадянського суспільства, інтеграція до ЄС мала значно меншу суспільну підтримку, тому офіційній Варшаві довелося працювати одночасно над вирішенням кількох важливих завдань: виконанням Копенгагенських критеріїв та проведенням масштабної інформаційної кампанії, що мала на меті збільшити відсоток прихильних до ЄС польських громадян.

У параграфі 3.3 «Розвиток польсько-американських відносин» представлено аналіз десятирічного досвіду міждержавної взаємодії Республіки Польща зі Сполученими Штатами Америки. Однак з огляду на головну гіпотезу дослідження та логіку представленого матеріалу доволі суперечливим виглядає положення авторки про те, що Польська держава, не зважаючи на статус «троянського коня» Америки серед держав Західної Європи, залишилася лише протекторатом Білого дому, тоді як досягти мети рівноправного партнерства президентові А.Квасневському не вдалося.

Четвертий розділ монографії містить детальне висвітлення східного напрямку польської зовнішньої політики в період 1995–2005 рр. Відзначимо здійснений дослідницею поглиблений аналіз польсько-українського стратегічного партнерства, важливою складовою якого є адвокатування офіційною Варшавою українських інтересів на рівні провідних європейських інститутів. Не оминула увагою Н.М.Буглай і вплив історичної пам'яті на розвиток міждержавних відносин, а також роль Польщі й особисто президента А.Квасневського у мирному врегулюванні подій «Помаранчевої революції» наприкінці 2004 – на початку 2005 рр. в Україні. Зроблено цілком обґрунтований висновок про те, що завдяки «Помаранчевій революції» наша

держава отримала додатковий шанс для розвитку добросусідських відносин із Польщею та активізації співробітництва з Європейським Союзом, який, проте, не вдалося реалізувати, що, своєю чергою, зумовило зростання скептицизму щодо України в Польщі та країнах Євросоюзу.

Окрему увагу в монографії відведено характеристиці польсько-білоруського та польсько-литовського співробітництва (параграф 4.2), а також проблемам міждержавної взаємодії Польщі з Російською Федерацією (параграф 4.3). Дослідниця акцентує увагу на залежності розвитку польсько-російських відносин від змін внутрішньополітичної ситуації в обох країнах та позицій провідних держав Заходу. Стверджується, що саме активна участь Польщі в подіях «Помаранчевої революції» в Україні зумовила катастрофічне погіршення взаємин із Кремлем.

П'ятий розділ присвячено субрегіональному виміру зовнішньої політики Республіки Польща. Окрему увагу в монографії (параграф 5.1) приділено участі Польщі у функціонуванні Вишеградської групи з огляду на євроінтеграційний курс офіційної Варшави. Також розглянуто розвиток польсько-німецького, польсько-чеського, польсько-словацького, польсько-білоруського, польсько-російського та польсько-литовського вимірів транскордонного співробітництва впродовж 1995–2005 рр. (параграф 5.2), яке, за переконанням Н.М.Буглай, допомогло Польщі прискорити власну інтеграцію до структур Європейського Союзу.

У параграфі 5.3 побіжно охарактеризовано роль єврорегіонів у зовнішній політиці Польської держави. За обґрунтованим висновком дослідниці, найменш розвиненим на сьогодні залишається Карпатський єврорегіон, створений за участю в тому числі й нашої держави. Причини подібного становища авторка вбачає в його нежиттєздатності, спричиненій домінуванням політичних цілей над економічними під час заснування, у неефективній координації та громіздкій організаційній структурі.

Проте загальна позитивна оцінка монографії все ж не виключає необхідності висловити окремі зауваження та побажання до тексту рецензованої праці. Уважаємо за доцільне поглиблення аналітичної складової історіографії зовнішньої політики Республіки Польща (параграф 1.2). Зокрема йдеться про необхідність детальнішого аналізу та критичнішого переосмислення наукових праць попередників для дослідження реалізації пріоритетних напрямів зовнішньополітичної активності Польщі часів президентства А.Квасневського в умовах постсоціалістичної трансформації суспільства. Принагідно зауважимо, що основну увагу в монографії приділено політичному й частково економічному аспектам зовнішньополітичної діяльності Республіки Польща впродовж 1995–2005 рр., тоді як науково-технічна, культурна та гуманітарна співпраця опинилися далеко на узбіччі дослідницького поля, що, на наш погляд, є суттєвою вадою монографії Н.М.Буглай.

Ґрунтовнішого висвітлення потребує проблематика діяльності Польщі в рамках неформального міжнародного об'єднання – Ваймарського трикутника загалом, а також становлення й розвитку найважливіших аспектів білатеральних відносин Польщі з ФРН та Францією в досліджуваний період

зокрема. Крім того, на нашу думку, доцільно було б подати більше інформації про міждержавну співпрацю Варшави з країнами Вишеградської четвірки, а також проаналізувати взаємодію цього угруповання з Україною.

Водночас варто зазначити, що зазначені зауваження й побажання жодним чином не применшують наукової цінності рецензованої праці. Зважаючи на безперечну актуальність досліджуваної проблематики, повноту викладу матеріалу й обґрунтованість висновків вважаємо, що монографія Н.М.Буглай являє собою концептуально вивірене дослідження, яке заповнить лакуну в національній історіографії проблеми, стане у пригоді при розробці навчальних курсів, підручників і навчальних посібників, присвячених новітній історії Польщі, питанням європейської та євроатлантичної інтеграції, а також буде корисним для фахівців і читачів, зацікавлених проблемами розвитку сучасних міжнародних відносин.

Андрій Мартинов (Київ)

Ганна Харлан (Київ)